

Τμήμα Τεχνών Ήχου και Εικόνας

ΤΙΤΛΟΣ

Αλληλεπίδραση περιβάλλοντος και ανθρώπου μέσω
παρουσίασης video Art

Φοιτητής: Κωνσταντίνος Μυλωνάς-Φούντζουλας

TX2012045

Επιβλέπων Καθηγητής: Κωνσταντίνος Τηλιγάδης

II. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την αλληλεπίδραση ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος. Εστιάζει ιδιαίτερα στην αρνητική επίδραση του ανθρώπου πάνω σε αυτό. Για να αποτυπωθεί εναργέστερα αυτό σχεδιάστηκε ένα video, στο οποίο αναπαρίσταται η μαγεία και η δύναμη της φύσης σε διαφορετικές εποχές. Η προβολή του βίντεο θα γίνει μέσω projector. Το βίντεο πλαισιώνεται από την κατάλληλη ηχητική επένδυση, η οποία έχει σχεδιαστεί αποκλειστικά για το συγκεκριμένο βίντεο. Απώτερος στόχος μας είναι να μεταβιβαστεί ένα μήνυμα περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης για την προστασία του περιβάλλοντος.

III. ΠΕΡΙΛΗΨΗ 500 λέξεις

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την αλληλεπίδραση ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος. Ο άνθρωπος είναι αναπόσπαστο κομμάτι της φύσης, καθώς αναπτύσσεται μέσα σε αυτή και λαμβάνει τα απαραίτητα για να ζήσει. Δυστυχώς ζούμε σε μια κοινωνία που εξακολουθεί να κατευθύνεται από το ιδεολόγημα της συνεχούς ανάπτυξης, της διαρκούς κατανάλωσης και της άνισης κατανομής του πλούτου και της εξουσίας. Αυτή η στάση και συμπεριφορά του ανθρώπου έχει διαταράξει τη σχέση ανάμεσα στον ίδιο και στο περιβάλλον, με αποτέλεσμα να απειλείται η ίδια η ανθρώπινη ύπαρξη. Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε η δημιουργία ενός βίντεο που θα αναπαριστά τη σχέση ανθρώπου-φύσης σε όλες της τις πτυχές.

Η παρούσα έρευνα εμπίπτει στο επιστημονικό πεδίο του ντοκιμαντέρ-βίντεο τέχνης (Video Art) και συνδέεται άμεσα με την περιβαλλοντική τέχνη. Η εργασία δομείται σε τρία κεφάλαια. Στο πρώτο-εισαγωγικό γίνεται μια εισαγωγή στο θέμα και περιγράφονται συνοπτικά το πεδίο έρευνας, δίνονται οι βασικοί ορισμοί που αφορούν στο θέμα μας, παρουσιάζονται οι στόχοι και η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσεται ο σκελετός της εργασίας. Παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο που αφορά στις θεματικές: α) σχέση ανθρώπου-φύσης, β) η οριοθέτηση της τεχνικής του ντοκιμαντέρ-βίντεο τέχνης, γ) αναλύεται το πεδίο της περιβαλλοντικής τέχνης και παρουσιάζονται βασικοί εκπρόσωποι-καλλιτέχνες. Στο τρίτο μέρος της εργασίας γίνεται η αναλυτική παρουσίαση του βίντεο, από το σχεδιασμό του έως την τελική δημιουργία του. Επίσης αναφέρονται τα προγράμματα που αξιοποιήθηκαν, αλλά και πως επιλέχθηκε και συντέθηκε η ηχητική επένδυση του ντοκιμαντέρ-βίντεο τέχνης. Η εργασία ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα, ενώ στο τέλος παρατίθεται η βιβλιογραφία και το παράρτημα των εικόνων και των πηγών τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή.....	5
1.1. Πεδίο έρευνας-εφαρμογής.....	6
1.2. Στόχος της έρευνας.....	6
1.3. Ορισμοί.....	7
1.4. Μεθοδολογία.....	8
Κεφάλαιο 2: Ανάπτυξη.....	11
2.1. Σχέση ανθρώπου-φύσης.....	11
2.2. Ντοκιμαντέρ-Video-Art.....	12
2.3. Περιβαλλοντική τέχνη και βασικοί εκπρόσωποι.....	17
Κεφάλαιο 3 ^ο : Αναλυτικός σχεδιασμός του ντοκιμαντέρ-βίντεο.....	27
Συμπεράσματα.....	33
Βιβλιογραφία.....	34
Παράρτημα.....	37

Κεφάλαιο 1^ο: Εισαγωγή

Το ανθρώπινο γένος αναδύθηκε και εξελίχθηκε μέσα σε ένα φυσικό περιβάλλον με το να είμαστε όλοι συνδεδεμένοι ως άτομα και ως κοινωνία. Ο άνθρωπος αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της φύσης, καθώς αναπτύσσεται με αυτή φανερούς ή κρυφούς υλικούς και ψυχολογικούς δεσμούς. Μέσα στη φύση γεννιέται, αναπτύσσεται και αποκομίζει το απαραίτητο πρωτογενές υλικό για την ύπαρξη και εξέλιξή του. Συνεπώς, ανάμεσα στον άνθρωπο και στη φύση υπάρχει μια σχέση αλληλεπίδρασης και αδιάσπαστης ενότητας.

Ο άνθρωπος χάρη στις διανοητικές του ικανότητες μπόρεσε να αναπτύξει πολιτισμό, που χαρακτηρίζεται για την υλική και τεχνική του ανάπτυξης. Η στείρα τεχνοκρατική αντίληψη και σε συνδυασμό με τη μανία για υπερκατανάλωση ώθησαν τους ανθρώπους στην απομύζηση των φυσικών πόρων, ώστε να εξασφαλιστεί η υπερπαραγωγή υλικών αγαθών. Ο σύγχρονος άνθρωπος θεωρεί την τεχνολογία μονόδρομο στην ευτυχία του, τη θεοποιεί με αποτέλεσμα να χάνει τι μέτρο και τις αξίες, να συμπεριφέρεται ατομικιστικά, αυθαίρετα, χωρίς ίχνος σεβασμού απέναντι στο περιβάλλον. Δεν θεωρεί τον εαυτό του ως μέρος της φύσης, αλλά την αντιμετωπίζει σαν μια ξένη προς αυτόν δύναμη, της οποίας ο προορισμός είναι να κατακτηθεί. Την κατακτητική του μανία την βιώνουμε καθημερινά με όλα τα προβλήματα που έχουν εμφανιστεί, τα οποία απειλούν την ίδια την ανθρώπινη ύπαρξη.

Οικοπεδοποίηση, οι αποψιλώσεις δασών, η ηχορύπανση, οι πετρελαιοκηλίδες, η βλαπτική και υπεριώδης ακτινοβολία, οι πυρκαγιές, η εξάλειψη ειδών την χλωρίδας και της πανίδας, τα πυρηνικά απόβλητα και τεκμήρια της ασύδοτης στάσης του ανθρώπου απέναντι στη φύση. Παράλληλα, ο περιορισμός των χώρων πρασίνου διατάραξε την ισορροπία μεταξύ του φυσικού και τεχνητού περιβάλλοντος με αποτέλεσμα την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων. Με την αστικοποίηση και τη

συσσώρευση ανθρώπων στα μεγάλα αστικά κέντρα αυξήθηκε η μόλυνση της ατμόσφαιρας από τα καυσαέρια των αυτοκινήτων και των καυστήρων. Με ανάλογο τρόπο ρυπαίνονται και τα ύδατα των θαλασσών και των ποταμών· τα απορρίμματα αυξάνονται, καθώς μεγεθύνονται οι ανάγκες των ανθρώπων στο πλαίσιο του καταναλωτισμού και του υλικού ευδαιμονισμού. Αν σε αυτά τα προβλήματα προσθέσουμε και το φαινόμενο του θερμοκηπίου, την τρύπα του όζοντος, την όξινη βροχή, τις κλιματικές αλλαγές, το ενεργειακό πρόβλημα και τη λειψυδρία περιγράφουμε ακροθιγώς το οικολογικό πρόβλημα που έχει ανατρέψει την ισορροπία στη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον.

1.1. Πεδίο έρευνας-εφαρμογής

Η παρούσα εργασία εμπίπτει στο πεδίο έρευνας του ντοκιμαντέρ-βίντεο τέχνης (Video Art). Πρόκειται για ένα είδος τέχνης που συνδυάζει την εικόνα με τον ήχο. Στη εργασία μας το βίντεο που δημιουργήθηκε αφορά στο περιβάλλον. Συνεπώς, συνδέεται άμεσα με το ερευνητικό πεδίο της περιβαλλοντικής τέχνης. Οι περιβαλλοντικοί καλλιτέχνες παρουσιάζουν τη περιβαλλοντική αλλαγή ως ένα έμφυτο στοιχείο που συνάδει απόλυτα με την ανθρώπινη φύση, καθώς φύση και άνθρωπος βρίσκονται σε μια συνεχή αλληλεπίδραση. Η καλλιτεχνική πράξη ολοκληρώνεται τη στιγμή που ο καλλιτέχνης θα επιλέξει το υλικό που θα αξιοποιήσει και τη δομή πάνω στην οποία θα εκτυλιχθεί το θέμα του. Οι ίδιες οι δυνάμεις της φύσης και η ανθρώπινη παρέμβαση πάνω σε αυτές θα διαμορφώσουν το τελικό αποτέλεσμα. Συνεπώς, η καλλιτεχνική – φυσική διαδικασία θα διαμορφωθεί από τη συσχέτιση υλικού και δομής. Το ντοκιμαντέρ-βίντεο της παρούσας εργασίας αξιοποίησε τις βασικές αρχές της Video Art, αλλά και της περιβαλλοντικής τέχνης.

1.2. Στόχος της Έρευνας

Το περιβάλλον είναι ένα δυναμικό σύστημα, το οποίο εξελίσσεται και προσαρμόζεται συνεχώς στις μεταβαλλόμενες επιδράσεις και αντιδράσεις μεταξύ βιοτικών και αβιοτικών παραγόντων. Η επιβίωση του ανθρώπινου γένους εξαρτάται άμεσα από το περιβάλλον. Αν

και ο άνθρωπος εξαρτάται απόλυτα από αυτό, τα τελευταία χρόνια άρχισε να επεμβαίνει δυναμικά σε αυτό, με αποτέλεσμα να χαθεί η φυσική νομοτέλεια που το διέπει. Οι επιπτώσεις των παρεμβάσεων του αποτυπώνονται στην ποιότητα της καθημερινής του ζωής. Το μεταλλαγμένο πλέον περιβάλλον υπονομεύει την ανθρώπινη ύπαρξη, αλλά και τη συνέχεια των επερχόμενων γενεών. Στόχος της δημιουργίας του ντοκιμαντέρ-βίντεο που αφορά στο περιβάλλον είναι να αναδειχτεί η αλληλεπίδραση της σχέσης ανθρώπου φυσικού περιβάλλοντος, ώστε να φανεί ενεργέστατα η επέμβαση του ανθρώπου στο περιβάλλον και οι συνακόλουθες επιπτώσεις για την ίδια την ανθρώπινη ύπαρξη. Απώτερος στόχος είναι να ευαισθητοποιήσουμε τους ανθρώπους απέναντι στην επικείμενη καταστροφή. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω των εναλλαγών των φυσικών τοπίων, που από τη μια μεριά αναδεικνύουν την ομορφιά και αρμονία της φύσης και από την άλλη τονίζουν την καταστροφική παρέμβαση του ανθρώπου στο περιβάλλον μέσω της τεχνολογίας για οικονομικούς σκοπούς (π.χ. οικοπεδοποίηση).

1.3. Ορισμοί

- **Βίντεο ντοκιμαντέρ-Video Art:** Ο όρος ντοκιμαντέρ χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον John Grierson (1898-1972). Αν και έχουν προταθεί διάφοροι ορισμοί μπορούμε να δεχτούμε ως πιο πλήρη τον εξής ορισμό: Ντοκιμαντέρ είναι μια ανακλαστική τέχνη που αναπαριστά όλες τις πτυχές της πραγματικότητας, σε μια προσπάθεια να τις ερμηνεύσει. Αξιοποιεί διάφορες μεθόδους για να αναπαραστήσει τι συμβαίνει στην πραγματική ζωή, με σκοπό να τονώσει την επιθυμία για διεύρυνση της ανθρώπινης γνώσης. Επίσης παρουσιάζει με ειλικρινή και ρεαλιστικό τρόπο προβλήματα και λύσεις που εμπίπτουν σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, όπως κοινωνία, πολιτισμός, παιδεία, οικονομία, περιβάλλον, αλλά αναπαριστά και προβλήματα που αφορούν στις ανθρώπινες σχέσεις κ.α. (Eitzen, 1995: 82-86). Σύμφωνα με τον Καρακέπελη το ντοκιμαντέρ συνδέει τον δημιουργό με τον κόσμο υπό την έννοια ότι αποτυπώνει την προσωπική εμπειρία για τον κόσμο. Το Ντοκιμαντέρ ανιχνεύει και εμπιστεύεται τις προσλαμβάνουσες των αισθήσεων και δεν υποτάσσεται στην πληροφορία, αποκαλύπτει την ζωή και δεν την καταγράφει.

Συνεπώς το ντοκιμαντέρ παρουσιάζει ως πραγματικότητα την ανθρώπινη εμπειρία, όπως αυτή προκύπτει από την επαφή του ανθρώπου με τον περιβάλλοντα κόσμο. (Καρακέπελης, 2014).

- **Περιβαλλοντική τέχνη (Art Land/Environmental Art):** Εκδηλώθηκε ως μορφή διαμαρτυρίας για τα περιβαλλοντικά προβλήματα που προέκυψαν από τη δεκαετία του 1960 και μετά. (Σταθοπούλου & Πολυχρονάτου, 2009: 384). Αφόρμηση αυτής της νέας μορφής τέχνης ήταν δύο εκθέσεις που οργανώθηκαν στην γκαλερί Dwan και στο πανεπιστήμιο Korneil (1968-1969), στις οποίες οι επεμβάσεις των καλλιτεχνών πάνω στην γη παρουσιάζονταν μέσω των φωτογραφιών, βίντεο και σχεδίων. Η βασική πηγή έμπνευσης της Land Art ήταν να δημιουργήσουν έργα έξω από την γκαλερί και την κοινωνία, έργα τεράστια, ακίνητα και αιώνια, τοποθετημένα στη μακρινή και ακατοίκητη φύση (Arnason, 2006:563). Στόχος των καλλιτεχνών ήταν να δημιουργήσουν έργα με οικολογικά μηνύματα. Για το λόγο αυτό έθεσαν ως θέματά τους τη σχέση ανθρώπου-φύση, σχέση ανθρώπου με το βουνό, την πέτρα, το δέντρο, το έδαφος, το νερό (Σταθοπούλου & Πολυχρονάτου, 2009: 385).

1.4. Μεθοδολογία

- Η προ παραγωγή της συγκεκριμένης εργασίας αποτελεί το πρώτο στάδιο της δημιουργίας ενός ντοκιμαντέρ-βίντεο τέχνης. Αυτή περιλαμβάνει την ανάπτυξη της ιδέας και το σενάριο έως τη λήψη των εικόνων και την ετοιμασία των αμοντάριστων πλάνων, αλλά και οι σκέψεις για την ηχητική επένδυση του ντοκιμαντέρ-βίντεο τέχνης.
- **Σενάριο:** Πρόκειται για την υπόθεση του ντοκιμαντέρ. Είναι η βασική ιδέα πάνω στην οποία θα στηθεί η κινηματογραφική υλοποίηση. Ο δημιουργός πρέπει να βρει την ισορροπία ανάμεσα στη φαντασία και την πραγματικότητα, να κάνει ωραίες και εύστοχες λήψεις, ώστε να περάσει το μήνυμα που θέλει. Το δικό μας σενάριο έχει ως θέμα την αλληλεπίδραση ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος και τις αρνητικές επιπτώσεις από τις συνεχείς παρεμβάσεις του

ανθρώπου σε αυτό. Προσπαθήσαμε να αποδώσουμε την μανία του ανθρώπου στη φύση, αλλά και την εκδήλωση της οργής της φύσης πάνω στον άνθρωπο στο πλαίσιο της συνύπαρξής τους. Τελικό σκοπός μας μέσω αυτού του ντοκιμαντέρ-βίντεο είναι να περάσουμε ένα μήνυμα ευαισθητοποίησης για την προστασία του περιβάλλοντος.

- **Έρευνα:** το επόμενο βήμα που ακολουθήθηκε ήταν μια ενδελεχής έρευνα, ώστε να εντοπιστούν τα κατάλληλα τοπία, που θα αποτυπώνουν με ακρίβεια την υπόθεση του σεναρίου. Επιλέχθηκαν πολλές εικόνες με ποικιλία θεμάτων και χρωμάτων, που σχετίζονταν με το θέμα, ώστε να υπάρχει μια ευρύτητα ως προς αυτές που θα επιλέγονταν στην τελική φάση του ντοκιμαντέρ-βίντεο τέχνης. Η αναζήτηση μας πραγματοποιήθηκε μέσω του διαδικτύου. Για να βρεθεί το κατάλληλο υλικό χρειάστηκε να γίνει εκτεταμένη έρευνα για stock footage από διάφορα sites όπως shutterstock, videohive, videezy, findingfootage, videvo, vdisplay, bottlevideo, mazwai, cutestockfootage, motionplaces, pexels, pixabay, καθώς και από διάφορα ενημερωτικά κανάλια που παρουσίαζαν σκηνές που τραβήχτηκαν ζωντανά στις διάφορες στιγμές καταστροφών παγκοσμίως. Αυτό που κυρίως μας ενδιέφερε ήταν οι εικόνες να συνδέονται κατά κάποιον τρόπο μεταξύ τους, ώστε να υπάρχει μια λογική σειρά και δομή κατά την εναλλαγή τους. Το τελικό αποτέλεσμα θα γινόταν μέσω του μοντάζ.
- **Storyboard:** Πρόκειται για την καταγραφή σε μορφή πίνακα των ιδεών και των εικόνων σε σχέση τους με τον χρόνο. Ο στόχος της συγκεκριμένης ενέργειας ήταν να καταγραφούν αναλυτικά οι εικόνες, ώστε να μονταριστούν σε λογική σειρά.
- **Μοντάζ:** Κατά την διαδικασία αυτή κατεβάσαμε όλα τα σχετικά πλάνα και το υλικό που άπτεται του θέματος, εικόνες από το διαδίκτυο σε συνδιασμό με προσωπικό υλικό, επιλέχθηκαν τα πιο κατάλληλα πλάνα που να αποδίδουν με ακρίβεια το σενάριό μας, ώστε να μονταριστούν. Το στάδιο αυτό είναι το πιο

σημαντικό, γι' αυτό απαιτείται μεγάλη εξοικείωση, για να ενωθούν τα πλάνα με τέτοιο τρόπο που να αποτυπώνουν το storyboard. Κάποια πλάνα αποφασίσαμε να τα κόψουμε, ενώ για τις ομαλές εναλλαγές των πλάνων χρησιμοποιήθηκαν οι τεχνικές fade in και fade out.

- **Ηχητική επένδυση:** Η ηχητική επένδυση ενός ντοκιμαντέρ πρέπει να είναι τόσο σωστά επιλεγμένη, για να εμπνέει σε αυτόν που θα δει το βίντεο τα κατάλληλα συναισθήματα. Πρόκειται για μια δραστηριότητα που θα πρέπει να γίνει με μεγάλη επιμέλεια από τον δημιουργό του ντοκιμαντέρ-βίντεο, καθώς ο συνδυασμός εικόνας και ήχου είναι αυτός που θα καταφέρει να μεταβιβάσει σε αυτόν που θα παρακολουθήσει το βίντεο τα κατάλληλα μηνύματα, που θα τον ευαισθητοποιήσουν και θα τον ενεργοποιήσουν ώστε να συμβάλλει και αυτός με τη σειρά του στην προστασία του περιβάλλοντος. Η ηχητική επένδυση του ντοκιμαντέρ-βίντεο τέχνης έγινε στο πρόγραμμα FL Studio. Η μελωδία του πρώτου μέρους δημιουργήθηκε μέσα από ένα plugin το sytrus. Έπειτα επιλέχθηκε warm από τα presets γράφοντας τις νότες στο piano roll. Η ίδια διαδικασία ακολουθήθηκε και για την δεύτερη μελωδία, η οποία όμως ξεκίνησε από το plugin harmless, ενώ αξιοποιήθηκε το moonlight γράφοντας τις νότες στο piano roll. Το sound design έγινε μέσω προσωπικών ηχογραφήσεων, στις οποίες χρησιμοποιήθηκε το reverb, ώστε να δοθεί το κατάλληλο βάθος. Σε άλλα σημεία χρησιμοποιήθηκε το oost cloud ενώ στο άνθισμα των λουλουδιών χρησιμοποιήθηκε το voices. Στο τέλος υλοποιήθηκε η μίξη όλων των ήχων, ενώ οι εναλλαγές αποδόθηκαν με τη χρήση των fade in και fade out.

- **Προβλήματα:** Αν και το ντοκιμαντέρ- video είναι σχετικά μικρό σε διάρκεια, χρειάστηκαν πολλές σκηνές για να καλυφθεί ο χρόνος των 7 λεπτών. Η ανεύρεση των σκηνών ήταν μια δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία.

Συνοψίζοντας από άποψη τεχνικής η παραγωγή του ντοκιμαντέρ-βίντεο τέχνης έγινε εξ' ολοκλήρου στο πρόγραμμα Adobe After Effects, αφού το βίντεο είχε σκηνές που η

ποιότητά τους τους δεν ήταν αρκετά καλή. Για να βελτιωθεί η ποιότητα των πλάνων αξιοποιήθηκαν effects και filters όπως sharpness, radial blur, motion blur. Επίσης χρησιμοποιήθηκαν color correction effects, όπως curves, color balance, photo filter και vibrance. Κάθε σκηνή κόπηκε στις ανάλογες χρονικές στιγμές και οι σκηνές σε μια σειρά, ώστε να υπάρχει λογική αλληλουχία στην εναλλαγή τους με βάση το σενάριο. Στο μοντάζ κάποιες σκηνές εμφανίζονται ή εξαφανίζονται με fade in και fade out. Κάποιες σκηνές επίσης έγιναν sped up και κάποιες slowed down, ενέργεια που πραγματοποιήθηκε με την εντολή time stretch, είτε για να ταιριάζουν χρονικά, είτε για να γίνει πιο δραματικό το video και να έχει καλύτερο αντίκτυπο στον θεατή.

Κεφάλαιο 2: Ανάπτυξη

2.1. Σχέση ανθρώπου-φύσης

Αναμφίβολα το φυσικό περιβάλλον δίνει στον άνθρωπο τους απαραίτητους πόρους για να συνεχίσει τη ζωή του. Η καλλιεργήσιμη γη, οι πρώτες ύλες, οι υδατοπτώσεις, ο θαλάσσιος κόσμος, τα δέντρα παρέχουν στον άνθρωπο τα απαραίτητα μέσα για να αντλήσει αυτούσια ή να παραγάγει μόνος του την τροφή του, να εξασφαλίσει τη στέγη του, να προστατευτεί από τους κινδύνους και να καλύψει γενικά την υλική του ένδεια. Αυτό, βέβαια, επιτελείται με τη βοήθεια και συμβολή της τεχνολογίας. Το φυσικό περιβάλλον, αναμφισβήτητα, ηρεμεί και εξευγενίζει την ανθρώπινη ψυχή, διδάσκει την αρμονία, το μέτρο, την τάξη, την ισορροπία, που υπακούει στη φυσική νομοτέλεια.

Παράλληλα η φύση, με την ποικιλία και συνθετότητα των φαινομένων της, ήταν και εξακολουθεί να είναι μια αστείρευτη πηγή ερεθισμάτων και γνώσεων για τον άνθρωπο. Η φύση διεγείρει την τάση και επιθυμία του ανθρώπου για έρευνα, τον παρακινεί να γνωρίσει τις ικανότητές του, τις δυνάμεις και τους νόμους που ρυθμίζουν τη λειτουργία της. Η φύση, λοιπόν, ακονίζει τις πνευματικές δυνάμεις του ανθρώπου, διευρύνει τους ορίζοντές του, καλλιεργεί τη φιλομάθειά του και αποτελεί πρωταρχική πηγή για τη δημιουργία τέχνης.

Το φυσικό περιβάλλον είναι ένα αμίμητο και μοναδικό αριστούργημα. Τα χρώματα, τα σχήματα, οι συνθέσεις, τα έμβια και άβια όντα, οι εναλλαγές των εποχών με

τα συνακόλουθά τους, αλλά και τα καιρικά φαινόμενα αποτέλεσαν και αποτελούν βασική πηγή έμπνευσης για τους δημιουργούς όλων των τεχνών. Η μορφολογική και βιολογική ποικιλία οδηγεί στο σχηματισμό πολυάριθμων φυσικών τοπίων με μεγάλη αισθητική αξία, που προσφέρουν στον άνθρωπο απaráμιλλη αισθητική απόλαυση. Το φυσικό κάλλος είναι ανυπέρβλητο και αποτελεί μέτρο σύγκρισης του κάλλους που δημιουργεί την τέχνη. Κάθε απόκλιση από αυτό αποτελεί απόδειξη της ανθρώπινης ατέλειας και σύγχυσης. Παράλληλα το φυσικό περιβάλλον συνδέεται άμεσα με τον πολιτισμό, καθώς τα αρχαιολογικά μνημεία, οι ιστορικοί χώροι, η λαϊκή αρχιτεκτονική, οι παραδοσιακές δραστηριότητες και κατασκευές συναρθρώνονται με τον φυσικό πλούτο συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία πανέμορφων τοπίων που συνδυάζουν το φυσικό κάλλος και την ανθρώπινη αξία, η οποία συναντάται σε διάφορες μεριές του πλανήτη.

Τα τελευταία χρόνια, λόγω της ιλιγγιώδους ανάπτυξης της τεχνολογίας, ο άνθρωπος άρχισε να παρεμβαίνει στη φύση, με φυσικό επακόλουθο τη διατάραξη της ισορροπίας ανάμεσα στη φύση και στον ίδιο. Οι επιπτώσεις για το οικοσύστημα μεγεθύνθηκαν με την τεχνολογική έκρηξη και τη βιομηχανική επανάσταση. Αυτή η καταστροφή συνεχίζεται με αυξανόμενη ένταση στην εποχή μας. Η αλόγιστη ανθρώπινη δραστηριότητα οδήγησε στην κορύφωση παλιών και νέων διαταραχών στη βιόσφαιρα, που αποτελούν πλέον σύγχρονες μάστιγες που απειλούν την ανθρώπινη ζωή. Η ρύπανση της ατμόσφαιρας, η όξινη βροχή, η τρύπα του όζοντος, το φαινόμενο του θερμοκηπίου με τη συνακόλουθη κλιματική αλλαγή, η καταστροφή των δασών, η ρύπανση του εδάφους και των υδάτινων πόρων, τα απορρίμματα ή στερεά απόβλητα, το ενεργειακό πρόβλημα και η λειψυδρία είναι κάποια από τα προβλήματα που βιώνουμε καθημερινά, τα οποία απειλούν την ίδια την ανθρωπότητα.

Οι ανθρώπινες παρεμβάσεις, που αφομοιώνονταν παλαιότερα μέσα στο περιβάλλον, σε αυτό το δυναμικό σύστημα, με στόχο τη διατήρηση της ισορροπίας, μετατράπηκαν σε μεγάλης κλίμακας επεμβάσεις. Αυτές οι μεταβολές κατέληξαν να υπερβούν τους φυσικούς νόμους, να διαταράξουν την αρχική ισορροπία, να αλλοιώσουν τις φυσικές διεργασίες και να απειλούν την ίδια την ποιότητα της ανθρώπινης ζωής. Τα

συμφέροντα ατόμων και ομάδων σε συνδυασμό με την αδιαφορία του σύγχρονου πολίτη των κοινωνιών της αφθονίας αποτελούν ουσιαστικές αιτίες του οικολογικού προβλήματος που χρειάζεται να αντιμετωπιστούν και να αποκτήσει ο άνθρωπος οικολογικοποιημένη σκέψη. Σε αυτό έχουν βοηθήσει οι καλλιτέχνες δημιουργώντας έργα εμπνευσμένα από τη φύση, αλλά και από τη σχέση φύσης-ανθρώπου.

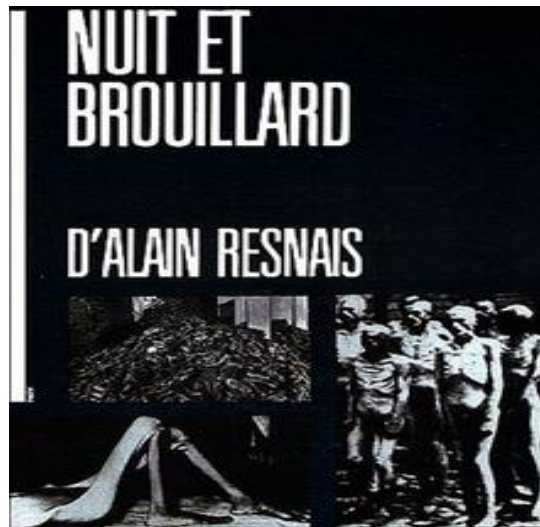
2.2. Ντοκιμαντέρ-Video-Art

Η βίντεο-τέχνη εμφανίζεται αυτή την περίοδο, στις αρχές της δεκαετίας του '60 και συνδέεται άμεσα με την τεχνολογική εξέλιξη της εποχής, αλλά και με την ευρύτερη προβληματική τάση των καλλιτεχνών την εποχή εκείνη. Εμφανίστηκε ως αντίδραση προς την τηλεόραση και την κυριαρχία της ως μέσο ψυχαγωγίας και ενημέρωσης. Ο όρος ντοκιμαντέρ χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον John Grierson, για να περιγράψει την ταινία του Robert Flaherty *Moana* (1926), που είχε θέμα την ζωή στα νησιά Σαμόα. Με τον όρο αυτό εννοούμε ένα είδος κινηματογραφικής ταινίας που πραγματεύεται κάποιο θέμα ιστορικό, κοινωνικό, πολιτικό ή καλλιτεχνικό παρουσιάζοντας πραγματικά γεγονότα με αποδεικτικά στοιχεία. Πρόκειται για μια νέα μορφή τέχνης που αναπαριστά δημιουργικά την πραγματικότητα (Peter Morris, 1987). Δεδομένου ότι το θέμα αντλείται από την πραγματικότητα εύστοχα παρατήρησε η Beattie, Keith ότι το θέμα μπορεί τα υλικά είναι τόσο αυθεντικά και ακατέργαστα που μπορεί να είναι πιο πραγματικά ακόμα και από το ίδιο το δραματοποιημένο θέμα (Keith, 2004:28). Ας σημειωθεί στο σημείο αυτό στον *Manifesto Kinoks Revolution* αυτό το νέο είδος παρομοιάζεται με ένα μηχανικό μάτι, που ελίσσεται στις χαοτικές κινήσεις, καταγράφοντας τη μια κίνηση μετά την άλλη, χωρίς να υπολογίζονται τα όρια του χώρου και του χρόνου (Vertof, 1972:28). Υπάρχουν δυο είδη ντοκιμαντέρ-βίντεο: α) ντοκιμαντέρ εκπλήρωσης επιθυμίας, δηλαδή ταινία μυθοπλασίας και β) ντοκιμαντέρ-βίντεο κοινωνικής απεικόνισης, που αναπαριστούν οπτικά και ηχητικά πτυχές της κοινωνικής πραγματικότητας, δίνοντας μια αίσθηση της γεγονότων της ίδιας της πραγματικότητας (Nichols, 2001:1). Ενώ στην πρώτη κατηγορία αναπαρίστανται οι φόβοι και οι επιθυμίες του ανθρώπου που

συνδέονται άμεσα με τη φαντασία, στη δεύτερη περίπτωση παριστάνονται γεγονότα από διαφορετική οπτική γωνία με στόχο την ευαισθητοποίηση και τον προβληματισμό.

Σύμφωνα με τον Nichols υπάρχουν 6 λειτουργίες που χαρακτηρίζουν έναν δημιουργό ντοκιμαντέρ-βίντεο: η ποιητική επεξηγηματική, η συμμετοχική, η παρατηρησιακή, η αντανakλαστική, και η παραστασιακή (Nichols, 2001:99).

Η ποιητική λειτουργία συνιστά ‘έναν τρόπο αναπαράστασης της πραγματικότητας που έχει πολλά χαρακτηριστικά με το μοντερνιστικό avant-garde, καθώς αναπαριστούν γεγονότα από μια υποκειμενική οπτική γωνία και χαλαρότητα. Το μοντάζ δεν παίζει κυρίαρχο ρόλο, καθώς δίνεται η αίσθηση ενός πολύ συγκεκριμένου τόπου και χρόνου (Nichols, 2001:102).

Εικόνα1 : Alain Resnais, *Night and Fog* (1955)

Πηγή: [https://en.wikipedia.org/wiki/Night_and_Fog_\(1956_film\)#/media/File:Night_and_Fog.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Night_and_Fog_(1956_film)#/media/File:Night_and_Fog.jpg)

Η επεξηγηματική λειτουργία παρουσιάζει σκηνές του ιστορικού κόσμου από μια οπτική γωνία πιο ρητορική, επεξηγώντας στον θεατή με αφηγηματικά κείμενα ή τίτλους την προοπτική ενός γεγονότος. Οι εικόνες και λόγος διακρίνονται μεταξύ τους, καθώς ο δημιουργός χρησιμοποιεί το λόγο για να οργανώσει καλύτερα τις εικόνες και ο θεατής να μπορέσει κατανοήσει καλύτερα ό,τι βλέπει (Nichols, 2001:105).

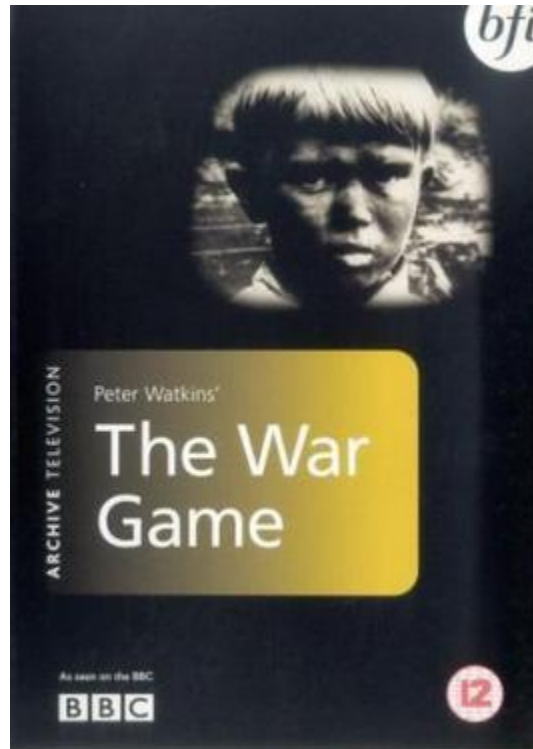

Εικόνα 2: Margaret Mead, Gregory Bateson, *Trance and Dance in Bali* (1952),

Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/Trance_and_Dance_in_Bali#/media/File:Trance_and_dance_in_Bali_Bateson_Mead_still_5.jpg

Η **παρατηρησιακή λειτουργία** εστιάζει στην απεικόνιση της προσωπικότητας των προσώπων. Οι σκηνές δομούνται με τέτοιο τρόπο που θέτουν τον θεατή στη θέση να παρατηρήσει ο ίδιος την ιδιοσυγκρασία των προσώπων και να καταλήξει σε συμπεράσματα. Ο δημιουργός δεν κυριαρχεί εδώ (Nichols, 2001:109). Η **συμμετοχική λειτουργία** επιτελείται όταν ο ερευνητής πηγαίνει στο πεδίο του γεγονός, παρατηρεί εκ του σύγγενους τη δράση των προσώπων και τα διαδραματιζόμενα γεγονότα, αποκτά μια βιωματική εμπειρία, την οποία αναπαριστά με τη χρήση κατάλληλων τεχνικών (Nichols, 2001:109). Η **αντανακλαστική λειτουργία** συνδυάζει τις τεχνικές του σκηνοθέτη και του προσώπου που κάνει συμμετοχική παρατήρηση. Ο σκηνοθέτης απευθύνεται στο

θεατή και του μιλά για τα γεγονότα, αλλά και για τα προβλήματα που συνδεόνται με αυτά (Nichols, 2001:125).

Εικόνα 3: Peter Watkins, *The War Game* (1966), του

Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/The_War_Game#/media/File:The_War_Game_FilmPoster.jpeg

Η **παραστασιακή λειτουργία** απεικόνισης σχετίζεται με τη γνώση και τις γνωστικές και αντιληπτικές ικανότητες του ατόμου. Η γνώση περιγράφεται ως κάτι αφηρημένο και εξωπραγματικό, γενικό και τυπικό. Αυτή η μορφή απεικόνισης δίνει έμφαση στη μυθοπλασία και αξιοποιεί τεχνικές όπως αναδρομές στο παρελθόν, απεικονίσεις υποκειμενικών καταστάσεων κ.α). Εστιάζει στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων μέσω της ρητορικής (Nichols, 2001:130).

Οι εκφραστικές δυνατότητες που παρείχε αυτή η μορφή τέχνης έκανε πολλούς καλλιτέχνες να πειραματιστούν με αυτό. Την δεκαετία του 1990 η βίντεο-τέχνη καλλιέργησε περισσότερο την οικειοποίηση στοιχείων υπαρχόντων στο φυσικό και

κοινωνικό περιβάλλον. Σταδιακά άρχισε να επεκτείνεται με αποτέλεσμα να αποτελεί συστατικό του πολιτισμικού περιβάλλοντος (Δασκαλοθανάσης, 2005).

Το ντοκιμαντέρ-βίντεο είναι μια μορφή αναπαραστατικής τέχνης που αξιοποιεί τα ψηφιακά μέσα. Η σύλληψη του έργου δεν συνιστά απαραίτητα την αποκάλυψη μιας όψης της πραγματικότητας που ο άνθρωπος δεν γνώριζε νωρίτερα, αλλά καταγράφει μια στιγμή της συγκεκριμένης κατάστασης που μπορεί να ειδωθεί από μια διαφορετικά διαμορφωμένη οπτική γωνία. (Καρακάσης, 2015:18). Το θέμα αποτελεί υψίστης σημασίας για τη δημιουργία ενός πετυχημένου ντοκιμαντέρ-βίντεο, αλλά μεγαλύτερη αξία έχει η ευαισθησία του καλλιτέχνη ως προς την παρουσίασή του. Ο τρόπος που παρουσιάζεται ένα θέμα σχετίζεται με τις εμπειρίες του ίδιου του δημιουργού και φέρει τα στοιχεία της δικής του καλλιτεχνικής ταυτότητας. Η προσωπική του ματιά φέρει τις ψυχικές και πνευματικές καταβολές της δικής του ιδιοσυγκρασίας. Ανάλογες βέβαια θα είναι οι αισθητικές τεχνικές που θα εφαρμόσει, ώστε να παρουσιάσει ένα αποκλειστικά προσωπικό δημιούργημα.

2.3. Περιβαλλοντική τέχνη και βασικοί εκπρόσωποι

Η περιβαλλοντική τέχνη (Land Art/Environmental Art) εκδηλώθηκε ως μορφή διαμαρτυρίας για τα περιβαλλοντικά προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά τη δεκαετία του 1960 και μετά. (Σταθοπούλου & Πολυχρονάτου, 2009: 384). Αφόρμηση αυτής της νέας μορφής τέχνης ήταν δύο εκθέσεις που οργανώθηκαν στην γκαλερί Dwan και στο πανεπιστήμιο Korneil (1968-1969), στις οποίες οι επεμβάσεις των καλλιτεχνών πάνω στην γη παρουσιάζονταν μέσω των φωτογραφιών, βίντεο και σχεδίων. Η βασική πηγή έμπνευσης της Land Art ήταν να δημιουργηθούν έργα έξω από την γκαλερί και την κοινωνία, έργα τεράστια, ακίνητα και αιώνια, τοποθετημένα στη μακρινή και ακατοίκητη φύση (Arnason, 2006:563).

Εικόνα 4: *Spiral Jetty* by Robert Smithson from atop Rozel Point, in mid-April 2005

Πηγή: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/84/Spiral-jetty-from-rozel-point.png>

Η αλληλεπίδραση ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος και ιδιαίτερα η αρνητική επίδραση του ανθρώπου στην καταστροφή του περιβάλλοντος αποτέλεσε ερέθισμα και πηγή έμπνευσης για τους σύγχρονους καλλιτέχνες. Οι εικαστικές παρεμβάσεις τους, τόσο στο φυσικό όσο και στο αστικό περιβάλλον, αφορούν στην καταστροφή του χώρου. Οι εκπρόσωποι του μεταμοντέρνου κινήματος προσπάθησαν να θέσουν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για τη δημιουργία μιας βιώσιμης ισορροπίας μεταξύ της ανθρώπινης και μη ανθρώπινης φύσης, της ατομικής δημιουργικής έκφρασης και του συλλογικού ασυνειδήτου. Σε πολλά έργα κυριαρχεί η τέταρτη διάσταση του χρόνου σε μια προσπάθεια συντήρησης και διατήρησης των έργων τέχνης μέσα στο χρόνο. Οι μεταβολές στο φυσικό περιβάλλον απεικονίζονται στα έργα σε μια προσπάθεια ανάδειξης της αλλαγής που υπάρχει στη φυσική ισορροπία. Σημαντικό ρόλο στην αναπαράσταση παίζουν τα μέσα και τα υλικά που χρησιμοποιούνται.

Η περιβαλλοντική τέχνη αποτελεί ένα κίνημα που βασίζεται στην ηθική αξία της αμοιβαιότητας και της αλληλεξάρτησης λόγω του βαθμού αμεσότητας της σχέσης του έργου τέχνης με τη φύση και το περιβάλλον. Παράλληλα, η περιβαλλοντική τέχνη θέτει καίρια ζητήματα αισθητικής και της ηθικής, τα οποία καθορίζουν τελικά τις απόψεις που αφορούν τη διατήρηση και την προστασία της φύσης και του τοπίου (Lier, 1994). Η φύση αξιοποιήθηκε ως θέμα από τους καλλιτέχνες της Arte Povera, της Land Art και της Process Art. Χρησιμοποιώντας, λοιπόν, οι καλλιτέχνες ως πρώτη ύλη τη φύση προσπαθούν να ευαισθητοποιήσουν τους ανθρώπους προσπαθώντας να αναδείξουν τη σχέση ανθρώπου-φύσης, αλλά και έργου τέχνης με τη φύση και τον άνθρωπο Σταθοπούλου & Πολυχρονάτου, 2009: 385). Μέσα από την τέχνη τα φυσικά όρια διευρύνονται σε νοητό επίπεδο, με στόχο την ανάδειξη της διαρκούς αλληλεπίδρασης φύσης-πολιτισμού, παρελθόντος-παρόντος, μεταβλητότητας και στασιμότητας. Αυτό επιτυγχάνεται ευκολότερα με τον σχεδιασμό ενός βίντεο-ντοκιμαντέρ, που απεικονίζει τη φύση στις διάφορες πτυχές της, το οποίο πλαισιώνεται από την κατάλληλη μουσική επένδυση.

Πολλοί καλλιτέχνες ασχολήθηκαν με αυτή τη μορφή τέχνης. Ένας από αυτούς ο παράδειγμα ο Richard Long, ο οποίος εμπνεύστηκε από τη φύση μέσα από τους περιπάτους που έκανε σε αυτή. Αξιοποιώντας ως υλικά τις πέτρες, τους στύλους, τα φύκια προσπάθησε να εκφράσει τις ιδέες του γύρω από τον χρόνο και την κίνηση. Βασική τεχνική του η δημιουργία σχημάτων. (Arnason, 2006: 567). Σχεδιάζε προσωρινούς κύκλους από πέτρες ή δημιουργούσε άλλες πέτρινες "κατασκευές" και τις φωτογράφιζε (Foster, 2007: 542).

Εικόνα 5: Richard Long

Πηγή:[https://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Long_\(artist\)#/media/File:Richard_Long_-_Kleve_31_april_2013_PM.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Long_(artist)#/media/File:Richard_Long_-_Kleve_31_april_2013_PM.jpg)

Εικόνα 6: *Small White Pebble Circles*, Tate Modern, London (1987)

Πηγή:[https://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Long_\(artist\)#/media/File:Small_White_Pebble_Circles_Long_Tate_Modern_T07160.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Long_(artist)#/media/File:Small_White_Pebble_Circles_Long_Tate_Modern_T07160.jpg)

Εικόνα 7: Richard Long, *A Line In Scotland*, Cul Mor, 1981

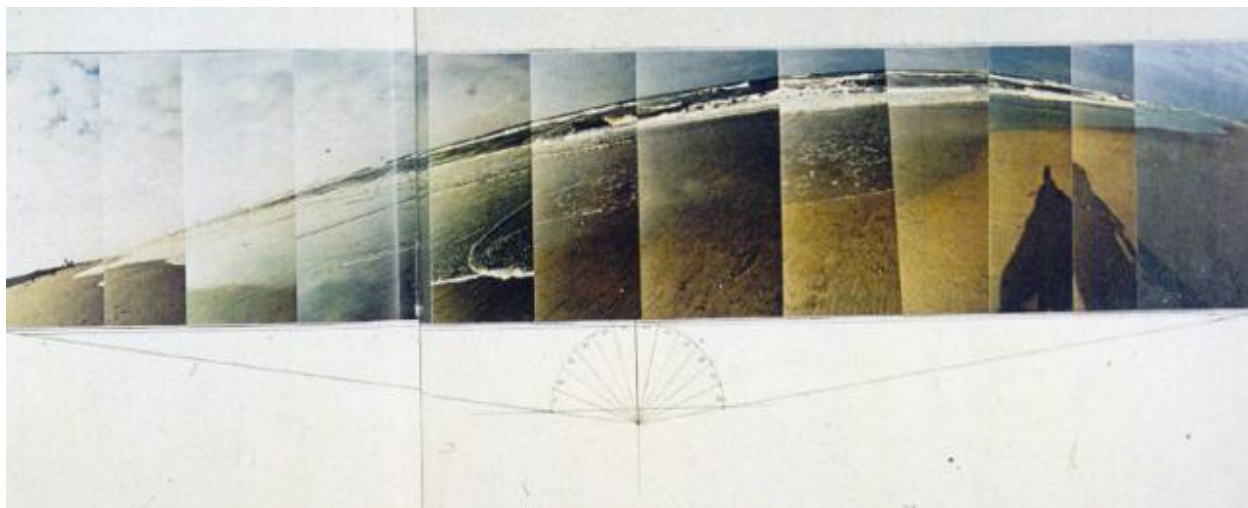
Πηγή: <https://curiator.com/art/richard-long/a-line-in-scotland-cul-mor>

Ένας ακόμα εκπρόσωπος αυτής της μορφής τέχνης ήταν ο Jan Dibbets, ο οποίος εστίασε στη σχέση της οπτικής γωνίας με τη φύση. Κατάφερε να αλλάξει τις ευθυγραμμισμένες εκτάσεις της Ολλανδίας και να δημιουργήσει λόφους και βουνά, δημιουργώντας μια ενιαία εικόνα από φωτογραφίες που δεν επηρεάζουν καθόλου τη γη (Arnason, 2006: 568).

Εικόνα 8: Jan Dibbets

Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/Jan_Dibbets#/media/File:Jan_Dibbets,_1986.jpg

Εικόνα 9: Jan Dibbets, , *Panorama Dutch Mountain*

Πηγή: <http://landartinspiration.blogspot.com/2011/02/jan-dibbets.html>

Ο Βουλγαρο-Αμερικάνος καλλιτέχνη Christo είναι ένας από τους βασικότερους εκπροσώπους της Land Art. Έχει χαρακτηριστεί ως καλλιτέχνης του περιτυλίγματος, καθώς περιτύλιξε τις παράκτιες περιοχές ένδεκα μικρών νησιών με περίπου 700 χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα γυαλιστερού υφάσματος σε ροζ χρώμα (Arnasson, 2006: 572-574). Τα έργα του εμπεριείχαν ένα μυστήριο, ήταν αποκαλυπτικά αλλά και απόκρυφα.

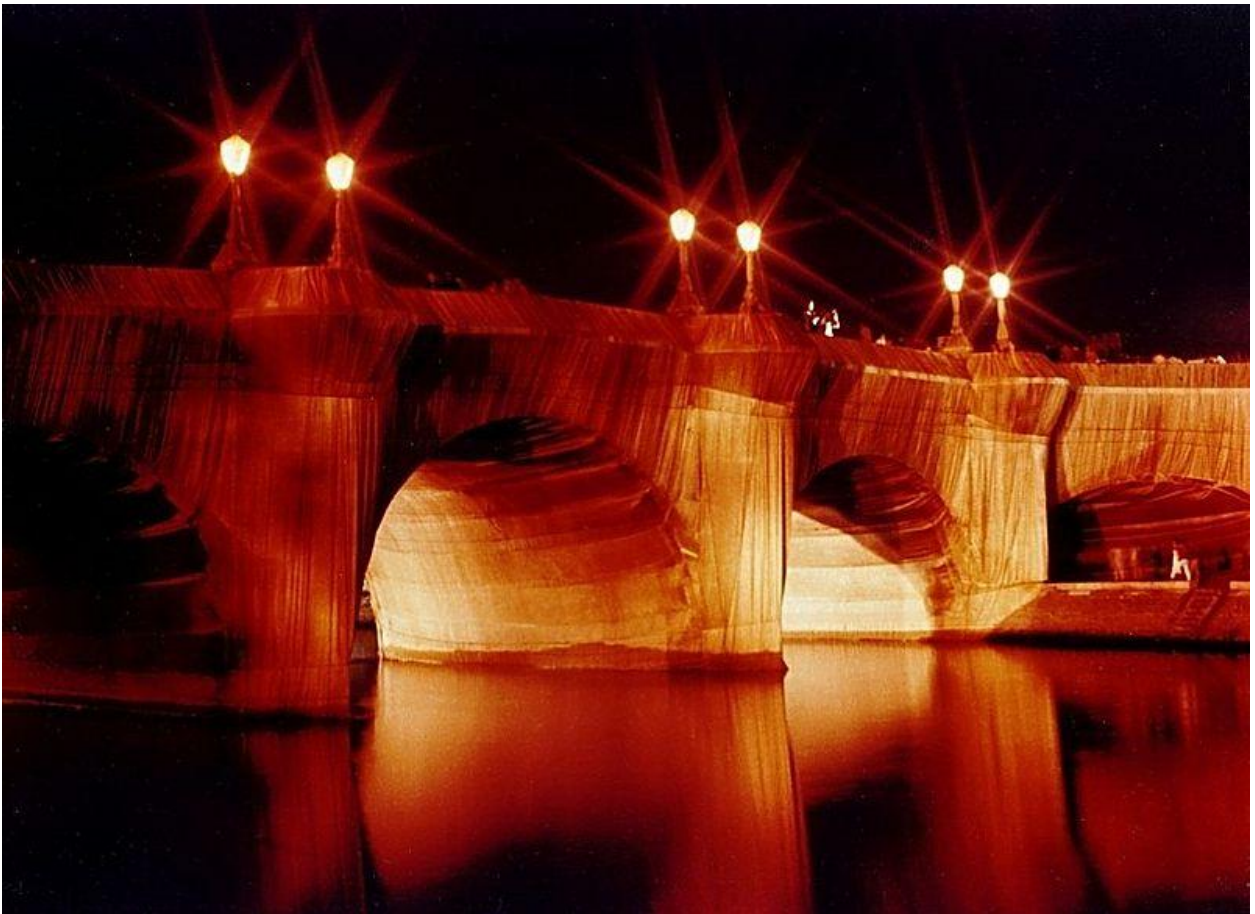
Εικόνα 10: Christo. Photo by Erling Mandelmann, ca. 1972-1987

Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/Christo_and_Jeanne-Claude#/media/File:Christo_by_Erling_Mandelmann.jpg

Εικόνα 11: Christo και Jeanne-Claude, *Surrounded Islands*, 1980-83

Πηγή: https://www.taschen.com/pages/en/catalogue/art/all/01090/facts.christo_and_jeanne-claude.htm

Εικόνα 12: Pont Neuf wrapped up

Πηγή: [https://en.wikipedia.org/wiki/Christo_and_Jeanne-Claude#/media/File:Pont_Neuf_emball%C3%A9_par_Christo_\(1985\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Christo_and_Jeanne-Claude#/media/File:Pont_Neuf_emball%C3%A9_par_Christo_(1985).jpg)

Ένας από τους σημαντικότερους καλλιτέχνες της μοντέρνας τέχνης και εκπρόσωπος της της Land Art κατέχει ο Κώστας Βαρώτσος. Με τις εικαστικές του παρεμβάσεις έχει δημιουργήσει πλήθος από έργα τα οποία κατέχουν ιδιαίτερη θέση στη σύγχρονη τέχνη. Κάποια από αυτά είναι: *La Morgia* στο Abruzzo, το *γυάλινο Ορίζοντα* στην υπαίθρια έκθεση Fresco Bosco στην Padula, το γλυπτό για την πλατεία Benefica στο Τορίνο, καθώς και την επέμβαση *Paesagio con Rovine* στην πόλη της Gibellina, μία σύνθεση που προήλθε από απομεινάρια της πόλης μετά από καταστροφικό σεισμό. Ακόμη στις ΗΠΑ. Ένα μνημειώδες έργο του είναι το *Συγκοινωνούντα Δοχεία* μπροστά από το Δημαρχείο του Palm Beach. Επίσης το Μνημείο, με τίτλο *Η Απόβαση*. Έργο για

τη μεταναστεύουσα ανθρωπότητα» που βρίσκεται στο Λιμάνι του Ότραντο, στην επαρχία του Λέτσε της Ιταλίας αποτελεί σύμβολο για όλους τους μετανάστες.

Εικόνα 13: Κώστας Βαρώτσος

Πηγή: https://www.huffingtonpost.gr/2017/06/25/culture-kwstas-varwtos-ta-thraysmata-ths-eyrwphs-einai-o-koinos-mas-kathreftis_n_17242140.html

Ένα από τα έργα του είναι ο *Ορίζοντας* στη Σύρο. Ο ίδιος σε συνέντευξή του υποστηρίζει ότι: «Κάθε δημόσιο έργο του λειτουργεί μέσα στον χώρο, μόνο όταν γίνεται καθρέφτης του κόσμου, γιατί τότε ο κόσμος νιώθει ότι τον έχεις σεβαστεί, ότι μιλάς γι' αυτόν και τις ιστορίες του. Έτσι λειτούργησε και ο *Ορίζοντας* για τους Συριανούς, σαν ένας καθρέφτης που είδαν τον εαυτό τους». (Μυλωνάς, 2017).

Εικόνα 14: Κώστας Βαρώτσος, *Πόρτα*, 2017, Πινακοθήκη Κυκλάδων, Σύρος

Πηγή: <https://www.huffingtonpost.gr/2017/06/25/culture-kostas-varotsos-ta-thraysmata-ths-eyrwphs-einai-o-koinos-mas-kathreftis-n-17242140.html>

Κεφάλαιο 3: Αναλυτικός σχεδιασμός του ντοκιμαντέρ-βίντεο

Το ντοκιμαντέρ- video τέχνης ξεκινά με την ανατολή του ήλιου και την θάλασσα και ακολουθούν σκηνές όπου μαζεύονται "νέφη", μέχρι που σε κάποια στιγμή αντιλαμβανόμαστε ότι δεν είναι πράγματι νέφη αλλά καπνοί από τα διάφορα εργοστάσια στον πλανήτη. Ακολουθούν σκηνές ρύπανσης του περιβάλλοντος να φανεί η αρνητική επιρροή του ανθρώπου στη φύση μέχρι που η φύση "αγριεύει" και ξεκινούν τα διάφορα καιρικά φαινόμενα, όπως καταιγίδες, ανεμοστρόβιλοι, σεισμοί και tsunamι τα οποία "εκδικούνται" τον κόσμο με παγκόσμιες καταστροφές. Μέσα από τις εικόνες φαίνεται η προσπάθεια της μητέρας φύσης να φέρει την ισορροπία ο, τι έχει διαλύσει ο άνθρωπος. Μετά από τις καταστροφές δείχνουμε λουλούδια να μεγαλώνουν, μια νέα ανατολή σαν μια καινούρια αρχή και τη φύση ήρεμη σε ένα τοπίο σε βουνό με μικρά ποτάμια να κυλούν. Ακολουθούν σκηνές slow motion με έναν άνθρωπο να πηγαίνει στον ποταμό μέσα στο δάσος κ να ετοιμάζει το δόλωμα του για να ψαρέψει για να δείξουμε ότι ο άνθρωπος μπορεί να συνυπάρξει αλλά και εξαρτάτε από την φύση. Τέλος κλείνουμε με ένα αργό και ήρεμο πλάνο της δύσης του ήλιου πίσω από ένα βουνό για να κλείσουμε με ένα θετικό μήνυμα αλλά και έναν προβληματισμό για τα όσα συνέβησαν ή συμβαίνουν.

Αναλυτικότερα: Για την παραγωγική του ντοκιμαντέρ-βίντεο αξιοποιήθηκε το πρόγραμμα

AfterEffects,

αφού το βίντεο είχε σκηνές που η ποιότητα τους δεν ήταν αρκετά καλή. Για να βελτιωθεί η ποιότητα αξιοποιήθηκαν τα effects και filters, όπως sharpness, radial blur, motion blur, καθώς και τα color correction effects, όπως curves, color balance, photo filter και vibrance. Για το υλικό χρειάστηκε να γίνει εκτεταμένη έρευνα για stock footage απο

διάφορα sites όπως shutterstock, videohive, videezy, findingfootage, videvo, vidsplay, bttlevideo, mazwai, cutestockfootage, motionplaces, pexels, pixabay, καθώς θέλαμε να προβάλουμε την οργή της φύσης απέναντι στον άνθρωπο, όπως αυτή εκδηλώνεται μέσα από τα ακραία καιρικά φαινόμενα.

Πέρα από το υλικό της έρευνας χρησιμοποιήσαμε και δικά μας πλάνα όσον αφορά στην ρύπανση των υδάτων από τον άνθρωπο. Χρήσιμοποιήσα επίσης το εφέ warb stabilaizer καθώς σε αρκετά σημεία το πλάνο δεν ήταν σταθερό. Επίσης κάποιες σκηνές με την εντολή time stretch έγιναν speedup και slowed down για να ταιριάζουν χρονικά και να προσδώσουν δραματικότητα στο βίντεο έτσι ώστε να έχει καλύτερο αντίκτυπο στον θεατή. Όσον αφορά στο μοντάζ έγινε μέσω του προγράμματος Premiere. Κάθε σκηνή κόπηκε στις ανάλογες χρονικές στιγμές και μπήκαν η μια μετά την άλλη με μια σειρά που να έχει συνοχή σύμφωνα με τη ροή του “σεναρίου” (Η καταστροφική μανία του ανθρώπου στη φύση και οι αρνητικές επιδράσεις που της έχει προκαλέσει). Στα transitions οι περισσότερες σκηνές εμφανίζονται ή εξαφανίζονται με fade in και fade out όπου ήταν προτιμότερο μια πιο ομαλή εναλλαγή σκηνών. Σε διαφορετική περίπτωση που θέλαμε να προδώσουμε μια πιο έντονη εναλλαγή των σκηνών χρησιμοποιήθηκε το jumpcut.

Η ηχητική επένδυση του ντοκιμαντέρ-βίντεο έγινε στο πρόγραμμα FL studio. Δημιουργήαμε το πρώτο part της μελωδίας μέσα από ένα plugin το sytrus, μετά περασαμε στα presets και διάλεξαμε το warm γράφοντας τις νότες στο piano roll. Την δεύτερη μελωδία την ξεκίνησαμε από το plugin harmless έπειτα περάσαμε στα presets και χρησιμοποιήσαμε το moonlight γράφοντας της νότες στο piano roll. Στο κομμάτι το sound design έγινε μέσω προσωπικών ηχογραφήσεων χρησιμοποιώντας reverb σε αρκετά σημεία έτσι ώστε να δοθεί βάθος. Στην πορεία του κομματιού χρησιμοποιήσαμε και άλλα plugins από το πρόγραμμα γράφοντας τις νότες στο piano roll. Τα plugin που χρησιμοποιούσαμε είχαν άμεση σχέση με το ύφος που θέλαμε να δώσουμε στο κομμάτι. Σε σημεία που θέλαμε περισσότερο δραματικό τόνο, χρησιμοποιήσαμε το oort cloud, ενώ στα σημεία που ανθίζουν τα λουλούδια και θέλαμε να δώσουμε ένα περισσότερο χαρούμενο τόνο χρησιμοποιήσαμε το voices. Στο τέλος μίξαμε όλο το κομμάτι. Οι εναλλαγές στο κομμάτι γίνονται με την χρήση fade in και fade out.

Το βίντεο απαρτίζεται από πλάνα που αποτυπώνουν αρχικά χαρούμενες πλευρές της φύσης προβάλλοντας τη μαγεία και τη ζωντάνια της φύσης. Ακολουθούν σκηνές πιο

θλιβερές που αποτυπώνουν την αρνητική παρέμβαση του ανθρώπου στο φυσικό περιβάλλον. Το πλάνο συνεχίζεται την εκδικητική μανία της φύσης απέναντι στους ανθρώπους λόγω της παρεμβασής του και της διάλυσης της φυσικής ισορροπίας και αρμονίας.

Αναλυτικότερα, στο πρώτο πλάνο προβάλλονται εικόνες φυσικού περιβάλλοντος κατά τα πρότυπα της Land art. Για την επιλογή των κατάλληλων εικόνων έγινε αναζήτηση – έρευνα video footage. Ακολούθησε η επεξεργασία τους μετά από μέσω του προγράμματος after Effects. Το video ξεκινά με την ανατολή του ηλίου. Ο ήλιος αναδύεται μέσα από το βουνό και την θάλασσα δείχνοντας την ομορφιά, την έναρξη της ζωής την ευφορία. Η αισιόδοξη αυτή εικόνα μας γεμίζει με θετικά συναισθήματα την ανθρώπινη ύπαρξη. Στη συνέχεια η κάμερα εστιάζει στη θάλασσα, την απεραντοσύνη της, τον παφλασμό των κυμάτων της θέλοντας να δείξει την ομορφιά της, την οποία εμείς οι άνθρωποι οφείλουμε να σεβόμαστε και να διατηρούμε αναλλοίωτη αφού αποτελεί ζωογόνο δύναμη για την άνθρωπο.

Ακολουθούν σκηνές όπου μαζεύονται «νέφη» τα οποία επεξεργαστήκαμε μέσω του προγράμματος After Effects δημιουργώντας κάποια Key frames, καθώς και πειραματιστήκαμε με τις χρωματικές αρμονίες μέσω του colour correction δίνοντας άλλοτε έντονες και άλλοτε άτονες αποχρώσεις. Στις παραπάνω εικόνες με τα σύννεφα θέλοντας να μεταδώσουμε μια ηρεμία χρησιμοποιήσαμε την εντολή time stretch κάνοντας slowed down στο πλάνο. Στο επόμενο πλάνο ακολουθήσαμε το ίδιο μοτίβο με νέφη που σε κάποια στιγμή αντιλαμβανόμαστε ότι δεν είναι πράγματι νέφη αλλά καπνοί από τα διάφορα εργοστάσια στον πλανήτη που δημιουργούν ρύπανση στην ατμόσφαιρα.

Επιλέγοντας ένα συγκεκριμένο video Footage το επεξεργάστηκα με την εντολή time stretching και speed up για να προβάλλουμε εναργέστερα την καταστροφή και να προσδώσουμε περισσότερη ζωντάνια στην εικόνα. Το video συνεχίζει με σκηνές ρύπανσης, μολυσμένους υδροβιότοπους, σκουπιδότοπους ,ανεμοστρόβιλους οφειλόμενα όλα αυτά τα φαινόμενα στην κακή μεταχείριση και την απληστία του σημερινού ανθρώπου. Μοιάζει η μητέρα φύση να προσπαθεί να φέρει την ισορροπία που ο

άνθρωπος έχει διαλύσει. Για την πιο φυσική αναπαράσταση των παραπάνω φαινομένων κάναμε χρήση της εντολής time stretch από το πρόγραμμα after effects και παράλληλα χρησιμοποιήσαμε και το colour correction.

Ακολουθούν σκηνές ρύπανσης του περιβάλλοντος για να φανεί η κακή επιρροή του ανθρώπου στη φύση μέχρι που αυτή αγριεύει και ξεκινούν διάφορα καιρικά φαινόμενα όπως καταιγίδες, ανεμοστρόβιλοι, σεισμοί, τσουνάμι τα οποία εκδικούνται τον κόσμο με παγκόσμιες καταστροφές. Στα προαναφερόμενα καταστροφικά φαινόμενα χρησιμοποιήσαμε κατά τη διάρκεια του μοντάζ στο πρόγραμμα premier το Warp stabilizer προκειμένου να υπάρξει στο video απόλυτη σταθερότητα στο πλάνο. Το πλάνο κλείνει με εικόνες καταστροφής. Η αναπαράσταση του σεισμού έγινε με transition μέσω του προγράμματος premier, με στόχο να φανεί η έντονη εναλλαγή της καταστροφικής δύναμης της φύσης. Το βίντεο ολοκληρώνεται με μια εικόνα που δείχνει την όμορφη πλευρά της φύσης και την αρμονική συμβίωση του ανθρώπου μαζί με το φυσικό περιβάλλον. Θέλοντας να δώσουμε ένα μήνυμα αισιοδοξίας προσδώσω προσθέσαμε μια εικόνα με ανθισμένα λουλούδια, που σηματοδοτούν την αναγέννηση, ένα νέο ξεκίνημα και την επαναφορά της ισορροπίας ανάμεσα στον άνθρωπο και στη φύση. Στο συγκεκριμένο πλάνο χρησιμοποιήσαμε graduated filter και tone curve για να τονίσουμε τα φωτεινά σημεία, τα οποία αντιπαρατίθενται στα σκοτεινά. Χρησιμοποιήσαμε επίσης το φίλτρο blur σαν νετάρισμα για να εστιάσω σε ένα συγκεκριμένο σημείο που ήθελα να φανεί περισσότερο. Το ίδιο φίλτρο blur χρησιμοποιήσαμε και στο τελευταίο πλάνο μας και σε συνδυασμό με slowed down μέσω της εντολής time stretch θέλοντας να δώσουμε μια πνοή ηρεμίας και γαλήνης. Στο τέλος επιλέξαμε να ολοκληρώσουμε κυκλικά με την εικόνα που ξεκινήσαμε, με την ανατολή του ηλίου μεταφέροντας ένα μήνυμα αισιοδοξίας και ευφορίας. Μετά από τις καταστροφές δείχνουμε λουλούδια να μεγαλώνουν, μια νέα ανατολή σαν μια καινούργια αφετηρία με την φύση ήρεμη. Ακολουθούν σκηνές slow motion με έναν άνθρωπο να πηγαίνει στον ποταμό μέσα στο δάσος και να ετοιμάζει το δόλωμα του για να ψαρέψει. Έτσι δείχνουμε μια αρμονική συνύπαρξη του ανθρώπου με την φύση και την σχέση

αλληλεξάρτησης μεταξύ τους. Τέλος καταλήγουμε με ένα αργό και ήρεμο πλάνο της δύσης του ηλίου πίσω από ένα βουνό για να κλείσουμε με ένα θετικό μήνυμα αλλά και με έναν έντονο προβληματισμό για τα όσα συνέβησαν και συμβαίνουν

Κεφάλαιο 3ο: Συμπεράσματα

Η ανάγκη του σεβασμού στη φύση αλλά και στην ανθρώπινη υπόσταση παρουσιάζεται με ιδιαίτερη έμφαση στις μέρες μας, όπου η μονόπλευρη υλικοτεχνική ανάπτυξη στερείται ανωτέρων πνευματικών ιδανικών, που εξευγενίζουν και αναβαθμίζουν τον άνθρωπο και θέτουν τη φύση ως βάση για την επιβίωση και διαίωνιση του ανθρώπινου είδους. Κοντά στη φύση και με σεβασμό στις δυνάμεις της, το ανθρώπινο πνεύμα απελευθερώνεται, ενισχύεται η δημιουργική φαντασία και ο κριτικός στοχασμός, στοιχείο που οδηγεί τον άνθρωπο σε μια γόνιμη πνευματική ζωή. Έργα τέχνης αποτυπώνουν την αλληλεπίδραση του ανθρώπου και της φύσης, προσπαθώντας να περάσουν μηνύματα αποκατάστασης της ισορροπίας ανάμεσα στον άνθρωπο και στη φύση. Προσπαθούν να ευαισθητοποιήσουν τους ανθρώπους στο να συνειδητοποιήσουν ότι η φύση με τη νομοτέλεια και την αρμονία της μπορεί να μνησεί τον άνθρωπο σε μια ζωή πιο ισορροπημένη, χωρίς τις ακρότητες και τις καταχρήσεις της υλιστικής υπερκαταναλωτικής κοινωνίας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ο άνθρωπος θα μπορέσει να επαναφέρει τις ανθρωπιστικές αξίες, να γίνει πιο ηθικός και πιο συνεπής.

Το βίντεο δημιουργήθηκε με βάση τις αρχές της Land Art, στο πλαίσιο μιας προσπάθειας να ευαισθητοποιήσουμε τους ανθρώπους απέναντι στο καίριο θέμα της προστασίας του περιβάλλοντος. Η τεχνολογία πολλαπλασίασε την ικανότητα του ανθρώπου να παρεμβαίνει στο φυσικό περιβάλλον και να το εκμεταλλεύεται στυγνά για να ικανοποιήσει τις ανάγκες του και τα συμφέροντά του. Ο άνθρωπος είναι ένα αναπόσπαστο μέρος της φύσης και πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι βλάπτοντας το περιβάλλον απειλείται και η δική του ζωή. Το οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης απομάκρυνε τον άνθρωπο από τη φύση επιφέροντας οικολογική κρίση. Ο άνθρωπος παγιδεύτηκε στο βωμό του χρήματος, δημιούργησε πλασματικές ανάγκες και ενεπλάκη σε ένα σκοτεινό καταναλωτικό λαβύρινθο, δημιουργώντας πολλαπλά προβλήματα. Η αλλοτριωμένη αντίληψη για τη ζωή έχει φέρει τη σχέση ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος σε ένα τέλμα.

Το βίντεο-ντοκιμαντέρ μας σχεδιάστηκε με σκοπό να αφυπνίσει τον άνθρωπο να σταματήσει να προσπαθεί να κυριαρχήσει στη φύση, γιατί φαίνεται από τις εικόνες ότι η

φύση εκδικείται. Θέλοντας να περάσουμε ένα μήνυμα επαναφοράς της αρμονικής σχέσης ανθρώπου-φύσης, δημιουργήσαμε αυτό το ντοκιμαντέρ-βίντεο ελπίζοντας ότι τόσο οι εναλλαγές των πλάνων, όσο και η ηχητική επένδυση θα ευαισθητοποιήσει τον θεατή να αλλάξει συμπεριφορά προς το περιβάλλον, ώστε να σώσει όχι μόνο την τωρινή γενιά, αλλά και τις επομενες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δασκαλοθανάσης, Ν. 2005. «Το εικαστικό βίντεο». Ηλεκτρονική Διεύθυνση: <http://www.asfa.gr/videoart/videokeimenoGR.htm> Ημερομηνία τελευταίας ανάκτησης: 20/01/2019.
2. Καρακάσης, Α. 2015. *Εφόδιο για νέους ντοκιμαντερίστες*. Ηλεκτρονική Διεύθυνση: <https://ikee.lib.auth.gr/record/283277/files/KARAKASIS-KOY.pdf> Ημερομηνία τελευταίας ανάκτησης: 20/01/2019.
3. Καρακεπέλης Χ.. 2014. «Ο Χρήστος Καρακέπελης μας Μυεί στον Κόσμο του Ντοκιμαντέρ». Ηλεκτρονική Διεύθυνση: <https://www.vice.com/gr/article/78zg39/o-xristos-karakepelis-mas-muei-ston-kosmo-tou-ntokimanter> Ημερομηνία τελευταίας ανάκτησης: 20/01/2019.
4. Μυλωνάς Γ. (2017). «Κώστας Βαρώτσος: «Τα θραύσματα της Ευρώπης είναι ο κοινός μας καθρέφτης». Ηλεκτρονική Διεύθυνση: https://www.huffingtonpost.gr/2017/06/25/culture-kwstas-varwtsos-ta-thraysmata-ths-eyrwphs-einai-o-koinos-mas-kathreftis_n_17242140.html Ημερομηνία τελευταίας ανάκτησης: 20/01/2019.
5. Σταθοπούλου Γ. Π.& Πολυχρονάτου Ε. 2009. «Περιβαλλοντική Τέχνη και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Έργα τέχνης και δραστηριότητες με στόχο την ανάπτυξη της οικολογικής συνείδησης των μαθητών». *Πρακτικά 1^{ου} Πανελλήνιου Διεπιστημονικού Συνεδρίου Τέχνης & Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (29-31 Μαΐου 2009) με θέμα: Η Τέχνη ως εργαλείο εκπαίδευσης για το περιβάλλον- Παιδαγωγικές/Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις για το Δάσος/Δέντρο & Ανακύκλωση*, σσ. 384-394. Ηλεκτρονική Διεύθυνση: http://www.ekke.gr/estia/Cooper/Praktika_Synedrio_Evgenidio/Files/Text_files/III_Paralliles_Sinedries/Eisigiseis/Stathopoulou_eisigisi.pdf. Ημερομηνία τελευταίας ανάκτησης: 20/01/2019.

Β. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Arnason, H. 2006. *Ιστορία της σύγχρονης τέχνης*. Αθήνα: Επίκεντρο.
2. Foster, H. 2007. *Η τέχνη από το 1900: μοντερνισμός, αντιμοντερνισμός, μεταμοντερνισμός*. Αθήνα: Επίκεντρο
3. Eitzen, D. “When Is a Documentary?: Documentary as a Mode of Reception.” *Cinema Journal*, 35 (1), 1995, pp.81-102.
4. Keith B. 2004. *Documentary Screens, Non-Fiction Film and Television*, NY: McMillan.
5. Lier, J. 1994. *Environmental Ethics and Aesthetics: Zone or Contact and Separation*. Association of American Geographers - 90th Annual meeting. Morris P. 1987. “Re-thinking Grierson: The Ideology of John Grierson.” In T. O'Regan & B. Shoesmith eds. *History on/and/in Film*. Perth: History & Film Association of Australia, pp 20-30.
6. Nichols, B. 2001. *Introduction to documentary*, Bloomington: Indiana University Press.
7. Vertof D. 1972. “Manifesto Kinoks Revolution”, Berger, John “Ways of seeing”, London: BBC & Penguin Books.

Γ. Προγράμματα

1. https://helpx.adobe.com/after-effects/using/setting-selecting-deleting-keyframes.html?fbclid=IwAR0ThGThWwNVdpf_zQXfwyrJphYmyh_p7w6E5RBmG5gMVed3oocujoETIoM
2. https://www.shutterstock.com/?kw=shutterstock&gclid=EA1aIQobChMIh_6hsr6l4AIVrb_tCh3ebgFwEAAAYASAAEgK-E_D_BwE&gclsrc=aw.ds&fbclid=IwAR2lgqnMkRdsFFPZZKGIKCXPTwVQH0AR5hPcRsrIy-aojGNpScf5s74lDQQ

3. https://videohive.net/?fbclid=IwAR2Nyrme2bDhvTbA-BjeRdKa8sz87EB98fg3JW9GBXXYcrp7P9_9ZRGa_10
4. https://www.videezy.com/?fbclid=iwar3iti8icuigz_d4itqlxn8r3i2506dl-u4av-yzd94k7w9-2fm_fncu2im
5. http://www.findingfootage.com/?fbclid=IwAR3ZPoQUQ93hCz2EdGEh_R9MVjTVh5RuV4awY1OWklttAOsUVVT4540-cyo
6. <https://www.videvo.net/?fbclid=iwar3l2jsca2wxzsaqwxsj6mu6nzjcotx7b3knlsfx6fa00rgzat2qnzotdda>
7. https://www.vidsplay.com/?fbclid=IwAR1U1E_ugIvT7FnkzKj337LmPEQPLH4bVa_u01Va5VwqLEL_gqhosuoqVPVA
8. <https://www.cutestockfootage.com/?fbclid=IwAR28Peb-3mfTF5aCXzbUWpj59bZXg8wr4SNTYllrLO4Eh0ws0ehVJ5Hgqqk>
9. <https://www.motionplaces.com/?fbclid=IwAR0rqXFCXs2cVi2kJk9Tf4EZjsxgV3gDM43GTjXeIYABFVld1h38vaqDYQk>
10. https://www.pexels.com/?fbclid=IwAR3ZEGG2U6MsqjRIDt6tlMwh4yiSzYW7639I_rDeWp9AAj8UzgrFiutO9YXY
11. https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fpixabay.com%2F%2F%3Ffbclid%3DIwAR1JXSnjP4l3bnz2-BxXbURTPNPiWBafIJugvXE_DhGpIDwySJU2oQJ3jpk&h=AT1ESCnXy6D1-cq8RrhRldGfoLUq5d21enf8Ig_h6vHcJ-tuOV2oLU3DWBhLY3YlclQmRam1DGmBPID3WefrUozdFF0WEPgRIu1H3fYGSy7ykbAfpon-s2yWflKlXEUuh0

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

EIKONA	ΠΗΓΗ
Εικόνα 1	https://en.wikipedia.org/wiki/Night_and_Fog_(1956_film)#/media/File:Night_and_Fog.jpg
Εικόνα 2	https://en.wikipedia.org/wiki/Trance_and_Dance_in_Bali#/media/File:Trance_and_dance_in_Bali_Bateson_Mead_still_5.jpg
Εικόνα 3	https://en.wikipedia.org/wiki/The_War_Game#/media/File:The_War_Game_Film_Poster.jpeg
Εικόνα 4	https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/84/Spiral-jetty-from-rozel-point.png
Εικόνα 5	https://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Long_(artist)#/media/File:Richard_Long_-_Kleve_31_april_2013_PM.jpg
Εικόνα 6	https://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Long_(artist)#/media/File:Small_White_Pebble_Circles_Long_Tate_Modern_T07160.jpg
Εικόνα 7	https://curiator.com/art/richard-long/a-line-in-scotland-cul-mor
Εικόνα 8	https://en.wikipedia.org/wiki/Jan_Dibbets#/media/File:Jan_Dibbets,_1986.jpg

Εικόνα 9	http://landartinspiration.blogspot.com/2011/02/jan-dibbets.html
Εικόνα 10:	https://en.wikipedia.org/wiki/Christo_and_Jeanne-Claude#/media/File:Christo_by_Erling_Mandelmann.jpg
Εικόνα 11	https://www.taschen.com/pages/en/catalogue/art/all/01090/facts.christo_and_jeanne_claude.htm
Εικόνα 12	https://en.wikipedia.org/wiki/Christo_and_Jeanne-Claude#/media/File:Pont_Neuf_emball%C3%A9_par_Christo_(1985).jpg
Εικόνα 13	https://www.huffingtonpost.gr/2017/06/25/culture-kwstas-varwtsos-ta-thraysmata-ths-eyrwphs-einai-o-koinos-mas-kathreftis_n_17242140.html
Εικόνα 14	https://www.huffingtonpost.gr/2017/06/25/culture-kwstas-varwtsos-ta-thraysmata-ths-eyrwphs-einai-o-koinos-mas-kathreftis_n_17242140.html